

Jānis Zviedrāns
Zigurds Kalmanis

LEPRA ZIEMEĻKURZEMĒ

JĀNIS ZVIEDRĀNS
ZIGURDS KALMANIS

LEPRA ZIEMEĻKURZEMĒ

JĀNIS ZVIEDRĀNS
ZIGURDS KALMANIS

LEPRA ZIEMEĻKURZEMĒ

UDK - 821. 174-4
Zv 445

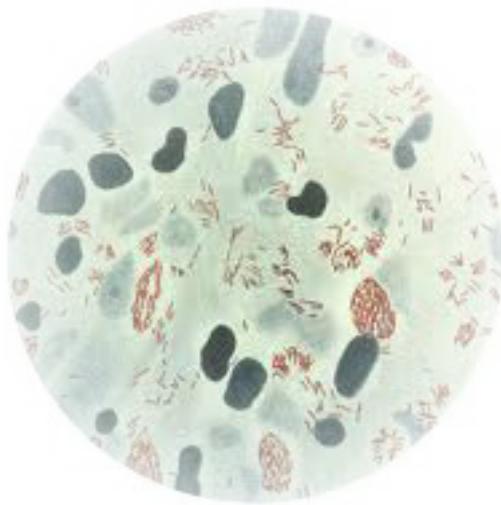
Grāmatā izmantots Antras Grūbes, Visvalža Tukmaņa,
Daces Alsbergas, Jāņa Šmita, Imanta Tamsona,
Ērika Prokopoviča informatīvais vākums.

Viļņa Kriķa tulkojumi no vācu valodas,
Jāņa Zviedrāna tulkojumi no angļu un krievu valodām,
Zigurda Kalmaņa mākslinieciskais iekārtojums un teksta redakcija.
Anotācijas tulkojums angļu valodā – Māriete Šmelte.
Anotācijas tulkojums norvēģu valodā – Ieviņa Stūrīte.
Anotācijas tulkojums vācu valodā – Miks Kalmanis.

Fotogrāfijas un dokumenti no Ventspils Reģionālā valsts arhīva,
Olava N. Bergenas fotoattēli no interneta vietnes
<http://lv.wikipedia.org/wiki/Google>,
Kurzeme Henrija Langes 1898. gada kartē,
Talsu apriņķa karte no rakstu krājuma "Talsu novads" (1937).
Pateicamies visiem, kuri piedalījās grāmatas veidošanā.

ISBN 978-9934-8244-0-1

© Jāņa Zviedrāna un Zigurda Kalmaņa teksts
© biedrības "Aleksandra Pelēča lasītava" tiražējums, 2011

Mycobacterium leprae hominis

**VELTĪTS PAŠAIZLIEDZĪGAM
MEDIĶU DARBAM!**

**DEDICATED TO
SELFLESS WORK
OF MEDICAL EMPLOYEES!**

Saturs:

lpp.

Ieskats	9
Ārstu dinastija	24
Ernests Morics	24
Baznīcas torņa krusts	25
Laikrakstu vēstis	27
Fakti un pētījumi	33
Latvijas novados konstatēto	
lepras slimnieku uzskaitē	75
Talsu leprozorija viesu grāmata	88
Cauri laikiem /Visvaldis Tukmanis/	98
Dr. Jāņa Šmita stāsts	115
Hronika	122
Izskana	125
Leprozorija likvidācijas dokumenti	134
Annotazion in Englisch	138
Norsk sammendrag	139
Inhaltsangabe in Deutsch	141
Izmantotie avoti	146

Talsu apriņķa karte ar leprozorija atrašanās vietas atzīmi

IESKATS

Lepra – lipīgas slimības mežgls. Sensens. Garīgs un fizisks. Pārciests, atraisīts, satrupējis. Jauns, viltīgs, nežēlīgs. Saudzīgs? Ziemeļkurzeme bija šīs nīgrās kaites aktīvas izplatības novads. Skarbs, norobežots. Ļaužu bieds, ciešanu iemesls. Lai arī cerība uz glābiņu bija, cilvēki cieta, cerēja un vilās. Šķietami iznikusi, tā tomēr no jauna ieperinājās: slimajos, medicīnu personālā, tuviniekos, kaimiņos – līdzcietīgajos, bailīgajos, niknajos.

Ne mikrobi, ne slimie, ne mediķi un pārējie tomēr nedzīvoja ideāli. Lielajā tragēdijā vajadzēja atrast vainīgo, atmaskot to un sodīt. Atšķirīgu uzskatu un viedokļu paudēji nikni cits citu apkaroja, dažkārt piemirstot nelaimes būtību un sensenu pieredzi.

Kopš XII gadsimta domāja, ka lepra vai spitālība ir dienvidzemju iedzīvotāju slimība, ko Baltijā ievazājuši bruņinieki – krusta karu dalībnieki, kuri inficējušies arābu zemēs. Tie varēja būt tirgoņi un palaidņi bars, kas vienmēr murdēja ap karotāju pūļiem, cerot uz vieglu guvumu. Senajā Rīgā atrada pirmos šīs kaites slimniekus. Vienīgie bezbailīgie tur bija dažādu formāciju – ordeņu mūki, kuri slimos „briesmoņus” aprūpēja.

Ziemeļkurzemī, ko senlaikos dēvēja par *Curonia*, regulāri apmeklēja Dānijas iedzīvotāji. Nolūki bija dažādi. Dāņu draudzēšanās ar citzemju ļaudīm arī veicināja aplipšanu ar lepru. Tā, gluži nekontrolējami, viņi ievada šo viltīgo noziedznieci Kolkas pusē jau pirms 1048. gada. Mūsu tālie senči slimoja un mira ar šo kaiti daudzus gadus pirms Rīdzenes apmetņu iedzīvotājiem. Cik zināms, neviena ekspedīcija taču nav pētījusi visas šīs slimības izplatības vietas un norises – virscītīgi, virszinātniski.

Lepra bija briesmone, tomēr īstais mēris kopā ar holēru plosījās vēl baigāk.

„... Kungs runāja ar Mozu un Āronu: „Ja kāda cilvēka miesas ādā metas tūkums vai augonis, vai balti ādas plankumi, kas norāda uz spitālību, un viņa miesas āda šķiet slima, tad tādu lai ved pie priesterā Ārona vai viņa dēliem priesteriem.

Priesteri lai apskata miesas ādas vainu: ja mati virs slimās vietas kļuvuši balti, slimā vieta dziļāka salīdzinājumā ar veselo, tad tā ir spitālības pazīme; priesteris pēc apskates apskatīto atzīst par nešķīstu.

Ja spitālība sāk pārņemt visu miesu, tā ir cilvēka slimumu šķīstījusi. Slimais jāatzīst par šķīstītu....”

Senais ārsts, mākslinieks un evanģēlists Lūka turpina šo raksturojumu ar jaunu pavērsienu: „...*Kad Viņš bija vienā pilsētā, kāds viscaur spītālis vīrs, Jēzu ieraudzījis, noietās uz sava vaiga un lūdza Viņu: „Kungs, ja Tu gribi, Tu vari mani šķīstīt. Jēzus izstiepa roku, pieskārs viņam, sacīja: „Es gribu. Topi šķīstīts.” Spitālība tūlīt pazuda.*”

Šajos citātos viss apvienots. Mistika un īstenība. Bībelē. Vecajā un Jaunajā Derībā. Uzskati bija, ir un būs dažādi. Toties fakti – ietiepīgi. Tie aicināja nevienu nenoliegt karstasinīgā cilvēkloģikā. Atzīt, ka jēdzieni „šķīsts, nešķīsts” ir ļoti plaši, nevis iecentrēti vienā cilvēku dzīves nozarē.

Lepras skarto skaits kādā vietā palielinājās strauji, bet samazinājās lēni... Ar valstsvīru un mediķu pamatīgām pūlēm pamazām veidojās leprozoriji.

Norvēģu ārsts – zinātnieks Gerhards Henriks Armauers 1873. gadā atklāja lepras mikrobu – biedējošās slimības izraisītāju. Cilvēka lepras mikobaktērija izrādījās izturīga pret spirtiem un skābēm. Tolaik pieejamie ārstniecības līdzekļi uz lepras mikrobu neiedarbojās.

Meklējumiem turpinoties, vienīgā izeja bija īpašu lepras slimnieku patversmju veidošana un piemērota aprūpes personāla skološana. Ziemeļkurzemē viss norisinājās tāpat kā citur pasaulē. Parasti apkārtējie ar lepru saslimušos izraidīja „brīvā dabā” (nomiršanai mokās un badā). Senlatvija (tās nosaukumi mainīti bieži un dīvaini) nekļuva par humānisma paraugu. Kā dzird, tad nomētāšana ar akmeņiem raksturīga pat XXI gadsimtā pēc Kristus piedzimšanas, paldies Dievam, ka ne šaipusē.

Mūsu senču medicīnas izglītības centrs kopš 1632. gada bija Tartu Universitātes Medicīnas fakultāte. Šīs Universitātes izcilo speciālistu – praktiķu un zinātnieku vadībā zinātnes atziņas apguva arī Medicīnas fakultātes 1885. gada absolvents, jelgavnieks Ivans Sadikovs, pieņemot savu pirmo ārsta prakses vietu Ziemeļkurzemes Ārlavas pagastā. Pēc Ivana Sadikova ierosmes 1892. gadā nodibinājās Ziemeļkurzemes ārstu biedrība, kur iestājās 17 Talsu, Tukuma, Kuldīgas, Ventspils un citu apvidu ārsti.

Ikdiena pierādīja lepras skarto bezcerīgo situāciju, tāpēc jau 1893. gadā dibinājās arī Kurzemes lepras apkarošanas biedrība ar galveno uzdevumu savākt līdzekļus leprozoriju atvēršanai, iesaistot Krievijas (cara) valdības ierēdņus dokumentu noformēšanā. Organizatoriskos virpuļos aizritēja trīs gadi.

Lepras apkarošanas biedrībai izdevās saprasties ar Valdemārpils (tolaik Sasmaka) aptiekas īpašnieku provizoru Konrādu Jūliju Štolceru – viņš pārdeva biedrībai zemi kopā ar divām aptuveni 1850. gadā būvētām koka ēkām. Vienā no tām ierīkoja Ārlavas leprozoriju ar 6

istabām slimajiem, otrā – telpas personālam un saimniecībai. Stāsta, ka Ārlavas leprozorija iemītniekiem bijusi raksturīga apkārtklaiņošana, vēlme pārdot ogas, sēnes un dažādas lietas, uzsverot savu briesmīgo nabadzību. Tāpēc likumpaklausīgā valsts ierēdniecība ieviesusi leprozorijā kārtībnieka posteni.

Otrs leprozorijs bija ierīkots Kalešu muižas tuvumā – mazais, dēvēts par Kalešu leprozoriju. Trešais darbojās Tukuma apvidū, Sēmes pagasta Raudas krogā.

Jauna, lielā leprozorija celtniecībai Talsu tuvumā izmantoja no Laidzes pagasta Stūrīšu mājām nopirkto zemes gabalu. Pirmajā barakas tipa koka mājā četrās istabās iekārtoja katrā pa četrām slimnieku gultām. Kopā 16 gultas. Otrās mājas trīs istabās – katrā pa trim gultām. Abās mājās kopā izvietojās 25 gultas. Divās citās jaunceltnēs bija istabas pastāvīgai dzīvei leprozorija pārzinim, kopīga ēdamistaba, dievkalpojumu (lūgšanu) telpa, stāvēja medikamentu skapis. Dienesta ēkā bija istabas arī personālam, feldšeri ieskaitot, kurš strādāja praktiski nepārtrauktā dežūrrežīmā. Ārsts ieradās leprozorijā vienu reizi nedēļā, retāk vai biežāk (bija arī īpašie izsaukumi) no Talsiem. Atsevišķu ēku uzbūvēja pirtij un veļas mazgātavai.

Oficiāla Talsu leprozorija atvēršana notika 1896. gada jūnijā. Vienu jaunu māju izdevās uzcelt 1901. gadā, bet arī tā bija neizskatīga, barakas tipa ēka ar sasirgušajiem iekārtotām 46 gultām. Pirmā pasaules kara laikā – vācu okupācijas gados (1916.–1918.) tapa vēl viena baraka. Ivans Sadikovs tad gan tur nestrādāja, jo atradās piespiedu emigrācijā Smiltēnē.

Par Latvijas Valsts īpašumu Talsu leprozorijs kļuva varu maiņas procesā 1918.–1919. gados. Ārstu sapulcē par leprozorija ārstu ievēlēja Ivanu Sadikovu. Latvijas republikas valdība 1921. gadā pieņēma lēmumu par „mazo” leprozoriju likvidēšanu, tāpēc Talsu leprozorijs no 1921. gada 21. oktobra kļuva par vienīgo Kurzemē. Gandrīz visus slimniekus no Ārlavas, Raudas, Kalešiem pārvietoja uz Talsu apriņķa Laidzes Stūrīšiem. Lielajā mūra ēkā, ko dēvēja par „garo māju” (pēc remonta tā patiešām bija moderna) pietika vietu arī pirmoreiz hospitalizētiem. Dokumentālu apstiprinājumu Valdemārpils apkaimes novadpētnieka Ērika Prokopoviča apgalvojumam, ka slimie no Ārlavas leprozorija pārvietoti uz Talsu leprozoriju jau 1912. gadā, kad Ārlavas leprozorijs slēgts, atrast neizdevās.

Visā Latvijā ritēja aktīvs lepras slimnieku meklēšanas darbs. Erudītu speciālistu ekspedīcijas apceļoja Latvijas novadus tikko pieņemtās Valsts aprūpes programmas par visu iedzīvotāju veselību uzdevumā. Slimos un uz saslimšanu aizdomīgos hospitalizēja Rīgas, Cēsu un Talsu leprozorijos. Leprozoriji nodrošināja pilnu valsts aprūpi – izmeklēšana, ārstēšana, sociālā nodrošināšana, īpaši apmācīta personāla atalgošana,

ēku uzturēšana un remonts, higiēnisko prasību nodrošinājums. Līdzekļus neierobežoja arī dažādu negadījumu novēršanai. Leprozoriju tuvumā bija iekārtotas norobežotas kapsētas. Četru kristīgo konfesiju garīdznieki sniedza visiem, kuri to vēlējās, garīgo aprūpi, apbedīšanu ieskaitot. Slimnieki drīkstēja satikties ar apmeklētājiem īpaši aprikotās telpās.

Jāteic, ka lepras slimnieki vienmēr izcēlušies ar zināmu attapību savu problēmu (patiesu vai iluzoru) risināšanā. Raiņa Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejā Rīgā glabājas vairākas kāda Talsu leprozorija slimnieka Kārļa Limora 1920. gados rakstītas vēstules populārajam latviešu dzejniekam un sociāldemokrātam Jānim Rainim. No tekstiem secināms, ka gados jaunais slimnieks saņēmis dzejnieka palīdzību, bet neatlaidīgi lūdza atkal. Šo slimību nepiedzīvojušam prātam tā varētu šķist pārmērīga uzbāzība sabiedrībā populāram cilvēkam, bet ļaudis tomēr mēdz būt tik apbrīnojami dažādi.

Valsts Ministru kabinets ar Veselības departamentu 1925. gadā pieņēma lēmumu likvidēt leprozoriju Cēsīs, pārvietojot slimos uz Rīgas un Talsu leprozorijiem. Pētniecībā un jaunu ārstēšanas metožu ieviešanā vadošā loma bija Rīgas leprozorijam (pilsētas nomalē Biķernieku meža apvidū). Talsu leprozorija personāls tomēr nekļuva par pasīvu vadošo norādījumu izpildītāju. Atskaites no Talsiem par slimajiem un novērojamajiem (diagnožu precizēšana un kontaktnieku uzraudzība) bija regulāras un izsmeljošas.

Konkrēts valsts mēroga darbs Rīgas leprozorija slēgšanai un Talsu leprozorija aprīkošanai par vienīgo Latvijas leprozoriju īstenojās 1935.–1937. gados. Lepras slimnieku skaits tolaik bija ievērojami samazinājies. Speciālisti uzskatīja, ka samazināšanās iemesls ir iedzīvotāju garīgā un materiālā dzīves līmeņa uzlabošanās. Pozitīvā norises virzība nebūt neliecina, ka Latvijas Republika šajā jomā būtu pasaules mēroga ideāls.

Arhitektu Jūlija Biķa un Paula Kundziņa izstrādāto Talsu leprozorija rekonstrukcijas projektu pirmo kārtu īstenoja pieredzējuši Kurzemes būvuzņēmēji būvuzrauga Ziediņa vadībā. Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis, apceļojot Latviju, bija ierosinājis Talsu leprozorija renovāciju. Viņš atbalstīja iestādi arī finansiāli. Privātārst Nikolajs Borks (1829–1895) testamentā pēc ārsta A. Apsīša mutiskas liecības leprozorija būvei novēlēja aptuveni 900 cara Krievijas rubļu.

Daļēji renovētā Talsu leprozorija telpas svinīgi atvēra sestdien, 1937. gada 6. novembrī. Viesi, personāls un slimnieki patiesi priecājās par jaunajām iespējām, jaunām veselības atgūšanas cerībām. Labiekārtošanas darbi turpinājās arī 1936.–1938. gados, kad realizēta leprozorija baznīcas būve, ko J. Biķis un P. Kundziņš projektējuši neoklasicisma stilā. Talsu gleznotāja Žaņa Sūniņa smalki izstrādātā altār-

glezna „Kristus dziedina slimos” izcili iekļāvās dievnama noskaņās. Iespaudu papildināja īpatnēji soli baznīcēniem. Balkonu rotāja nelie-las ērģeles, bet torņa jomā atbilstošos brīžos patīkami dzidru skaņu izdziedāja Liepājas drāšu fabrikas dāvātais zvans ar uzrakstu: „Jēzu, mīļais Kungs, apžēlojies par mums!” Baznīcas piebūvē bija iekārtota mirušo aprūpes telpa ar autopsijas galdu. Svinīga baznīcas iesvētīšana notika 1938. gada 24. septembrī pulkstens 12.00. Iesvētīšanas dievkalpojumu vadīja Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps Teodors Grīnbergs, piedaloties teoloģijas doktoram, laikraksta „Svētdienas Rīts” redaktoram Ādamam Mačulānam, mācītājiem: docentam Albertam Freijam, Oskaram Martinelli, Austrumu pareizticīgo baznīcas virspriesterim Pēterim Gredzenam, Tukuma-Talsu iecirkņa prāvestam A. Virbulim (uzvārds precizēts pēc paraksta Viesu grāmatā un LVVA fonda 2674, lietas Nr. 91, 33.lpp.), leprozorija personālam un daudziem citiem viesiem.

Valsts Elektrotehniskās fabrikas (VEF) speciālisti veica leprozorija radiofikāciju, izveidojot unikālu iekārtu, ar kuras palīdzību gan gulošie, gan citi slimnieki varēja sarunāties ar visu četru konfesiju priesteriem (sludinātājiem, mācītājiem), izsūdzēt grēkus, lūgt svētā vakarēdiena saņemšanu. Tuvāko māju iedzīvotājiem bija oficiāla atļauja piedalīties leprozorija baznīcā rīkotajos dievkalpojumos.

Trauksmaini, netīkamu norišu gaidpilni izvērtās 1939. un 1940. gada sākuma mēneši. Sākās Otrais pasaules karš. Eiropas valstis citu pēc citas okupēja Vācija. Latvija kļuva par Padomju Savienības sastāvdaļu politiku sen izplānotā veidā. Jāzeps Pošeika grāmatā „Latvijas grāvēji” ļoti precīzi apraksta mūsu valsts situāciju pasaules norišu vidū. Garīgā un materiālā loģika nav šķiramas no cilvēku grupējumu viedokļiem – līdzīgi infekcijas slimību, arī lepras, izcelsmei, attīstībai, kompleksai ārstēšanai.

Talsu apriņķis 1941. gada 28. jūnijā gluži oficiāli kļuva par Vācijas Ostlandes Kurzemes apgabala pārvaldītu sastāvdaļu. Pārvaldīšanas nostādnes izpaudās uzreiz. Visi lepras slimnieki bija jaunvaras ienaidnieki – iznīcināmi, nošaujami. Mediķi? Atkarībā no viņu rīcības...

Arhīvos nav šo notikumu aprakstu, bet paaudzes saglabājušas nostāstu. Leprozorijā ieradās karaspēks. Virsnieks pavēlēja atbrīvot lepno divstāvu mūra namu. Visus slimniekus izdzina laukā. Skarbi un stindzinoši Aizsaules valsti tuvināja niknas pavēles. Kareivji sagatavoja ieročus slimo iznīcināšanai.

Pēkšņi gluži kā no nekurienes stingrā gaitā tuvojās baltā mediķes virsvalkā tērpta pazīstama sieviete. Viņa ienāca nāvei nolemto vidū un tīrā vācu valodā atskanēja skarba balss: „Ja šaujiet, tad nošaujiet mūs visus!” Iestājās baigums klusums. Neviens šāviens neatskanēja. Ieroču stobri noslīga pret Latvijas, Kurzemes, Talsu leprozorija zemi.

Gluži kā piemirsuši stalto dresūru, kareivji aizslāja uz dižmāju. Visu ciešanu apstādināja, māsa Nāve lēni un negribīgi aiztenterēja kapsētas virzienā. Pēc brīža tā tomēr atgriezās, paņemot līdzī dažu slimības novārdzinātos. Pārējie iemitinājās peticīgākos apstākļos.

Dzīve turpinājās. Aizdomas, ka Talsu leprozorijs palicis vienīgais, kur Vācijas okupētajos apvidos slimniekus nenošāva, apstiprina arhīvos atrastie dokumenti. Arī kāds vēlins notikums.

Līdzīgi ēnām leprozorijā ieradās vīrietis un sieviete, lūdzot ņemt viņus aprūpē. Sieviete bija žēlsirdīgā māsa, vīrietis – lepras slimnieks. Abi brīnumainā veidā izbēguši no kāda Vācijas pierobežas leprozorija. Visi citi slimnieki tur nošauti. Ceļojuši aptuveni trīs mēnešus. Labi cilvēki viņus glābuši no bojāejas, stāstījuši ceļa virzienu uz vienīgo neskarto leprozoriju. Viņi tā arī palika Talsu leprozorijā, jo ieradās laimīgā mirklī – nacisti jau evakuējās, bet padomju vara, ienaidniekus meklējot, vēl nekontrolēja katru Ziemeļkurzemes nostūri. Leprozorija mediķi un pārējais personāls strādāja. Slimie nebija izņēmums. Ļaudis klusi un precīzi atrada izejas no bezizejām.

To sievieti baltajā ārsta virsvalkā respektēja arī kareivji. Viņa taču bija līdzīga drosmīgajām Riharda Vāgnera operu varonēm! Kas viņa bija? Atbilde slēpjas divās versijās: I – ārste Irma Karlīne Ludzeniece (dzimusi Ārone); II ārste Mirdza Vēvere (dzimusi Līce). Noslēpums nu jau dzīvo Aizsaulē.

Talsu un Tukuma apriņķos 1942. gadā sākās dažādu slimību izplatšanās, strauji auga tuberkulozes slimnieku skaits. Ar Veselības departamenta, Tukuma-Talsu apriņķa ārsta un visu pārējo pārvaldes institūciju rīkojumiem 16. martā Talsos, Kārļa Mīlenbaha ielā 14 atvēra Tuberkulozes aizgādniecības dienesta centru. Talsu pilsētas pirmā rajona ārstu Ansi Bergmani atbrīvoja no iepriekšējiem pienākumiem un iecēla par tuberkulozes dienesta vadītāju. Akūtās stadijas slimniekus paredzēja izolēt arī divās 1936.–1937. gados atjaunotajās baraku tipa mājās leprozorija teritorijā. Par ārsti-speciālisti tur iecēla Mirdzu Vēveri, kura līdz pārcelšanai uz Talsiem bija specializējusies Vaiņodes sanatorijā un Liepājas slimnīcā.

Vācu armijas nodaļas daļēji atstāja leprozorija teritoriju, tāpēc leprozorija direktores I.K. Ludzenieces vadībā lepras slimniekus atkal pārvietoja uz iepriekšējo divstāvu ēku un ar to savienoto veco māju. Patiesībā tuberkulozes nodaļu leprozorijā nemaz neatvēra. Ārste M. Vēvere turpināja specializēties leproloģijā, bet vācu armijas ārsti labprāt palīdzēja Talsu slimnīcas un leprozorija mediķiem ar slepenām dāvanām – medikamentiem. Leprozorija personāls bija izveidojis un arī visu Otrā pasaules kara laiku noturēja nelielu palīgsaimniecību. Iestādei bija papildus atļauja saņemt no Talsu lopkautuves Ezera ielā neizlietojamo atlikumu. Zem segvārdiem nagi, ragi un kauli lopkautuves per-

sonāls iemanījās paslēpt arī augstākā labuma gaļu. Stingrie caurlaižu kontrolētāji kastes leprozorija pajūgā, ko vadīja palīgstrādnieks, „mui- tot” nemēdza.

Nacistu plānotais zibenskarš neizdevās. Nepublicētas Veselības departamenta direktora sarunas par leprozorija personāla evakuāciju vai citiem nolūkiem sākās 1943. gada otrajā pusē. Nodoms ierīkot hos- pitāli karaspēka vajadzībām kļuva par bargu draudu. Lepras slimnieku nošaušanas ideja vēl virmoja gaisā, tomēr neīstenojās. Šaubas kļiedējās 1944. gada jūlijā-augustā, kad kļuva skaidrs kara iznākums.

Talsu leprozorija direktore ārste Ludzeniece 1944. gada nogalē devās bēgļu gaitās, bet slimnieki aizbēgt nespēja. Viņu aprūpi uzņēmās ārste Mirdza Vēvere kopā ar laulāto draugu Marģeru Vēveri, kurš kara apstākļu dēļ kopš 1942. gada bija „iestidzis” Latvijas Universitātes Medi- cīnas fakultātes studijās.

Kad ieradās apbruņoti uzvarētāji, leprozoriju smalki pārbaudīja. Personāls 1986. gadā par šiem notikumiem izteicās kodolīgi – pat ada- tu siena kaudzē būtu atraduši. Saprotais, ka atrada un arestēja vi- sus „tautas ienaidniekus”. VEF speciālistu lepnumu – radiofikāciju ar pastiprinātāja lampu istabu izārdīja, jo tā esot spiegošanas ziņu pārrai- des centrāle... Pēckara gados daļu radiomezgla tomēr atjaunoja ar citu aprīkojumu.

Dabīga bija latviešu reakcija pret visiem nelūgtajiem viesiem – dāņiem, zviedriem, vāciešiem, krieviem, arī pret savējiem. Tā ir bijis vi- sās ērās un tūkstošgadēs. Cīņa pret iznīcināšanu mūžīgajās krustugu- nīs. Apzīmējumi „kildīgā un zaglīgā tautiņa” pierāda mānīgi dižmanīgo varasvīru absolūtu vēstures neizpratni.

Pēc 1945. gada 9. maija iesākās šodienas vēsturniekiem perso- nīgi pazīstamais Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas laika posms. Talsu aprīņķa mediķu aprindas dzīvoja un strādāja maskētā depresijā un pamatīgās pārslodzēs. Neviena personība ne vārdos, ne darbos nebija kristāldzidra. Jaunās valsts varas galvenais ierocis bija dažādu rangu speciālistu pārspīlētas represijas – „objektīva” cilvēku pagātnes izmeklēšana. Ļaudis pieradināja klusēt par kolēģu mistiski pēkšņu pazu- šanu. „Tautas ienaidnieki” vienkārši neieradās darbā, viņu nebija arī dzīves vietās. Oficiālās pavēlēs uzradās ieraksts – „izslēgts no štatu sarakstiem”.

Leprozorijā „atmaskotos” slimniekus arī pārprofilēja „smagi ves- elos” un aizveda nezināmā virzienā. Visa dokumentācija gluži vai pati no sevis pēkšņi „rakstījās” krievu valodā. Talsu leprozorijs ieguva jaunu no- saukumu – Republikāniskais leprozorijs. Tāds Latvijā nu bija vienīgais – Latvijas Valsts Universitātes Medicīnas fakultātes klīniku atzars studentu izglītošanai ādas slimību katedrā, tomēr ar ļoti stingru pretepidēmisko režīmu, ierīkojot speciālas telpas uzskates līdzekļu glabāšanai. Šim no-